

Шафирович Еля Гершкович

Події, пов'язані з перебуванням у гетто у 1941 —1944 р.р.

Я, Шафирович Еля Гершкович, народився 27 лютого 1932 р. у м. Могилів—Подільський Вінницької області, Україна, в сім'ї робітника типографії, палітурника Шафировича Герша Елевича 1900 р. н. Моя мама Етя Мойсеївна 1904 р. н. — домогосподарка. Батьки мої були релігійні, читали і писали, молилися на івриті і ідиш. У 1938 р. у батьків народилась донька Есфір. До війни я перейшов у II-й клас середньої школи. 22 червня 1941 р. ми пішли ночувати до сестри мами Хані Вайсман на вул. Цюрупи, 10 (недалеко). На світанку фашисти бомбили місто. Бомба попала в наш будинок, 2-х поверховий на площі Леніна і зруйнувала його. Брат батька і його дружина Мілка — наші сусіди — загинули там. Але батько залишився живий, був поранений і контужений. За загальним станом здоров'я він призову не підлягав.

Нас прихистила у себе сім'я Вайсмана Лева Борисовича, 1904 р. н. і Хани Мойсеївни 1901 р. н. та їх синів Семена 1930 р. н. і Мойсея 1934 р. н., а також мами Еті і Хани, моєї бабусі Туби Мойсеївни Вайнтрауб 1884 р. н. в старому дерев'яно—глиняному будинку із 3-х кімнат з просторим подвір'ям, будівлями стаєнь і занедбаним садом. Всього нас було 9 чоловік. Дядько Лев працював уповноваженим із збору металобрухту в місті і районі. У його підпорядкуванні у дворі було 2-є коней і віз. Його знали в місті і сусідніх селах району. За станом здоров'я дядька Лева в армію не призвали.

Фронт стрімко наближався. Батьками було прийняте рішення евакуюватися на двох возах разом із третьою сім'єю друга Ісаака Шамиса із 4-х чоловік. Всього нас 13 чоловік виїхали в сонячний полудень. Але до півночі пішов сильний дощ. Ми заховалися в покинутому будинку в селі Гернівка. Вранці продовжили шлях. Опівдні проїжджали ґрунтовою дорогою, залитою дощем. Ліворуч — лісосмуга. Праворуч — за чагарниками і деревами — шосейна дорога. З гуркотом швидко наблизилась вантажівка. На капоті — червоне полотнище. Не відразу помітили на ньому свастику у білому колі. У кузові стояли євреї, дорослі чоловіки, жінки і діти. Для нас з речами і кіньми, вочевидь, місця не було. Німці зупинились на хвилину і поїхали далі. Машина зникла за пагорбком в 100 метрах приблизно. Чоловіки тут же повернули коней в посадку. Сліди повороту приховала вода в колії на дорозі. Поміж дерев ми не встигли від'їхати далеко. Та з дороги нас вже видно не було. Зупинились. Дали корм коням — торби на голови. І тут повернулася вантажівка. Крики: „Юде, ком хір!“ повторялись 3 рази. Ніякої відповіді. Коні не їржали. В сутінковий ліс німці не пішли. Машина поїхала. А ми дуже обережно попрямували путівцем. В місті нас вже зустріло гетто. Це були вулиці, прилеглі до базару. У тому числі і наша вул. Цюрупи. Ворота базару — зовнішній кордон гетто. Тобто на базарі можна було купувати, продавати, обмінюватися з селянами. Вихід із гетто загрожував негайною реальною смертю. Це був вересень 1941 року. Кожен день в окупації ми зустрічали і проводжали із страхом розстрілу на місті, угону в концтабір м. Печера („Мертва петля“), в очікуванні грабунків і насилля. Але наше місто в перші дні і місяці окупації масове знищення оминуло. Ми дізналися не одразу, що віддані у „Трансїстрію“ румунам, трохи менш злісним до євреїв, сприймаючим іноді і хабарі. Прокотилася хвиля епідемії висипного тифу. Від нього помер мій дядя Йосиф Вайнтрауб. Його дружину і 2-х дочок навесні 1942 року угнали в концтабір с. Печера. Більше ми їх не бачили ніколи. Події ці не забуваються ніколи, але їх болісно згадувати. В пам'яті жив один епізод. З першим снігом 1941 р. до сусідів Бараців (Цюрупи, 8) селяни із російського села Пилипи привезли родича Семена Гольцера, 16 років, сина вчителів із села Борівка (в 7-ми кілометрах). Німці разом з місцевими мешканцями зігнали 120 євреїв, примусили копати рів і розстріляли, перед цим зняли одяг. Мама встигла прошепотіти:

„Падай!“ і штовхнула сина, накривши його собою в ямі. Вночі він, босий, у нижній білизні по морозу дістався в Пилипи. ... Він дожив до звільнення, пішов на фронт. Повернувся і поїхав на Урал, подалі від України. В Борівці євреї більше не оселяються.

Щоби не померти з голоду, необхідно було прогледуватися. Батько намагався переплітати сидури¹ євреям, з якими він підпільно молився в міньяні², та це була міцва³, а не робота.

Коней продали. Сім'я дядька Лева допомагала нам, якщо з'являлась можливість. Та жили ми потерпаючи від голоду. Від стресів і голоду у мене почався гастрит. Мучили болі в шлунку.

Дядя Лев намагався торгувати керосином, необхідним для освітлення, приготування їжі. У бувшого „знайомого“ поліцейського купив пів діжки. Тільки почав продавати, як з'явився „продавець“ із румуном капралом. Побив ледь не до смерті, забрав діжку... Ще одним виходом із зубожіння була невелика допомога селян, які приїздили на базар і залишалися ночувати.

Та грізною залишалась небезпека угону в с. Печера. І ймовірніше за все, нас продовжував берегти Всевишній.

Глибокою осінню 1941 р. після злив вийшов з берегів Дністер. Вода прибувала в сутінках щохвилини. Пішки з нашого подвір'я вже неможливо було піти. Сусід із будинку № 8 по вул. Цюрупи, кульгавий дядя Меїр Барац вивозив мене поперед себе на коні останнім. Недруг .... всадив ніж йому в лівий бік. Знайшов час для розправи — ззаду. На щастя рана виявилась неглибокою. Але ми дуже боялись подальших переслідувань. Нас мудро і хоробро захистив сусід — українець із будинку № 12 по вул. Цюрупи Павло Петрович Власюк. Дізнавшись про інцидент, зважився зустрітися наступного дня із кривдником. Про що вони розмовляли, мені невідомо. Але більше погроз і чіплянь не було. Вочевидь, мова йшла про те, що ми живемо не останній день, має сенс думати про майбутнє.

Родина Власюків — його дружина Олександра і діти Майя 7 років і Коля 4 роки — запам'ятались мені як молоді дядя Павлуша 1915 р. народження і тьотя Саша 1918 р. народження на все життя. В 1944 році в їх сім'ї було вже п'ятеро дітей. Їх будинок — в глибині подвір'я. В цьому ж подвір'ї, але при дорозі на вокзал знаходився флігель, де мешкав брат Павла Петровича Василь Петрович 1920 р. н. з дружиною Ольгою 1924 р. н.

Українцям і росіянам дозволялось і схвалювалось проживання в гетто. У Павла Петровича із Левом Вайсманом були довоєнні сусідські і ділові стосунки. Павло Петрович працював тоді водієм вантажівки. Він пішов воювати. Але його частина попала в оточення. Поранений він повернувся додому, де залишався до 1944 року. В травні, після звільнення відразу пішов у СМЕРШ, звідки повернувся в той же день. Воювати не пішов. Ми припускали якесь спецзавдання. Подробиці мені невідомі. Брати Власюки та їх дружини були життєлюбними, добрими, але обережними і мужніми людьми.

Всі чотири роки окупації вони рятували нас від вірної смерті. Вони старались не ризикувати своїм життям на початку окупації. Великий сад Власюків не був відгороджений від саду Вайсмана. Нам було дозволено під час облав ховатися в ямі під горіхом. Її, завглибшки зросту людини прикривали низькі гілки. Та дуже скоро їм довелося ризикувати своїми дітьми і собою, ховаючи нас у дворових будівлях і домі під час раптових облав. Це вдавалося, поки був живий брат Василь Петрович. Учень машиніста паровозу, він на протягах захворів летючим ревматизмом, болі були мученицькі. Але іншої роботи не було. І він влаштувався поліцейським. Збираючись на облаву, він встигав своєчасно повідомити про неї брата, отже — і нам. Його флігель був ближче до вокзалу, звідки йшла облава і він у тому числі, ніж наші будинки. Група зупинялась у нього перекусити і випити. Ольга прибігала до

Павла Петровича за самогонкою. Слово „облава“ встигало облетіти наші будинки. Єврейські сусідські сім'ї рятувались, хто куди зміг втекти із дому. В більшості — успішно. В дім і сад Власюків старших облава не ходила. Але обережний Павло Петрович і Олександра завжди могли відмовитись, що знали про наше перебування під горіхом в своєму саду. Самогонка і закуска укріплювали знайомство з поліцейськими і капралом-румун, коротконогим товстуном- користолюбцем, яким він запам'ятався мені.

Прикриття брата Василя Петровича Павло Петрович, вочевидь, не безпідставно вважав надійним, поки живий був Василь....

В 1942 році Василь Петрович Власюк часто і тяжко хворів. У нього не було ані грошей, ані ліків. Облава нагрянула осіннього дня на чолі з тим же капралом-румун. Вони зайшли спочатку провідати Василя і застрягли у нього, пригощаючись. До Павла Петровича прибігла Ольга за самогонкою: „Облава!“ В саду опало листя, сховатися не виходило. І Павло Петрович показав нам на своїй дворі будівлі, стайню. Маму, бабусю і сестру він заховав в домі на пічці. Капрал все ж прийшов в дім Павла. Горілки було замало. Він був зустрітий бутлем. Вони пішли знову із закускою до Василя. Цього разу обійшлося. Облава зайшла в наші домівки і подвір'я. Але ж нас там не було. Взяли із хати, що залишалось і приглянулось.

У 1943 році Василь Петрович Власюк помер. Ймовірно, хтось доповів про нашу можливість ховатися. Та про чергову облаву Павла Петровича попередили друзі Василя. Осінь. В саду не сховаєшся. І Павло Петрович знову наважився заховати нас, кого у дворі, а кого і в хаті. Тітці Хані Вайсман він звелів лягти в ліжку і застелив її ковдрами і подушками. Капрал зайшов в дім. Двоє поліцейських залишилися при вході. Висока постіль викликала підозру, і її негайно розворошили. У тьоті Хани зняли перстень і сережки. Із сараю я почув, як Павло крикнув Олександрі: „Не пускай сюди Лева!“ Він ховався в коморі поряд. Як я зрозумів пізніше, було скоєне насилля капралом. На цьому він заспокоївся і пішов з поліцейськими без подальших пошуків. Про ці події при нас, дітях, ніхто із дорослих не говорив пізніше.

У березні 1944 р. німецько-фашистські обози панічно відступали через Могилів-Подільський до мосту на Дністрі. Він розташовувався в кілометрі від наших будинків. Вранці ми побачили на Озаринецькій горі черговий обоз. За пів години він наблизився до нашої вулиці. Ми втекли із дому і заховалися, де встигли. Озвірілі фашисти вбили все ж нашого сусіду Йосифа Садецького у нас на подвір'ї.

Вночі міст через Дністер було підірвано разом з обозами. А за день нас звільнили танки Червоної Армії.

Після війни наші сім'ї залишалися добрими сусідами. Мені було цікаво спостерігати, як ремонтує колеса, мотор автомашини Павло Петрович. Повага і любов до нього та Олександри Власюк у мене залишилась назавжди.

У 1951 році я поїхав у Ленінград вчитися. Але сім'ї наші залишалися сусідами....

Окрім мене були врятовані від неминучої загибелі мої батьки і сестра, нині покійні: Шафирович Герш Елевич, Шафирович Етя Мойсеївна, Шафирович Есфір Гершевна. А також родина сестри моєї мами: Вайсман Хана Мойсеївна, Лев Борисович, двоюрідні брати Семен Левович і Мойсей Левович, моя бабуся по мамі Вайнтрауб Туба Мойсеївна.

Нині в живих залишилися тільки Вайсман Семен Левович, який мешкає з родиною і внуками в Чикаго, США і Вайсман Мойсей Левович, який мешкає з родиною і внуками у м. Штутгарт, Німеччина.

Вважаю за необхідне відмітити обставини мого пізнього звернення до Музею Яд Вашем. Щойно я дізнався про статус Праведника народів світу, то чергового приїзду до

батьків запропонував Павлові Петровичу Власюку написати свої спогади і заяву. Однак він чистою класичною ідиш, якою він володів з юності, відповів мені напівжартома, але здебільшого серйозно: „Ейх вил нішт!“ я наполягав і пояснював про пільги і честь такого звання. У відповідь: „Ейх бейт дейх, ейб мейх нит ин варф мейн ништ!“ Я не зрозумів, чому. Він пояснив: „Ді зейст вус сит іт зейх арим инз!“ Моя ейфорія єврейської гордості змінилася усвідомленням, що він оберігає себе і сім'ю від косих поглядів антисемітів. Мовляв: „Кого і навіщо ти рятував?“

Не відразу звання Праведник народів світу почали надавати посмертно тим, хто цього заслужив.

На щастя і мудро процедура надання цього звання дещо спростилася.

У Могилеві-Подільському встановлений недавно пам'ятник Праведникам народів світу. На ньому записано 27 імен. Хочеться вірити, що на ньому з'явиться ще чотири імені наших рятівників. Це вже 60 років, що відійшли в історію. Але пам'ятник буде слугувати зміцненню дружби і взаєморозумінню євреїв, українців росіян та інших людей, причетних до спасіння. І євреї діаспори роблять все, що від них залежить, щоби згадати і не забути для нащадків ці імена і події.

12 вересня 2003 р.

¹ сидур (седур) — єврейський молитовник, що містить певний порядок щоденних молитов.

² міньян — в юдаїзмі, кворум з десяти дорослих чоловіків (старше 13 років, бар-міцва), необхідний для суспільного богослужіння і для ряду релігійних церемоній.

³ міцва — припис, заповідь в юдаїзмі. У побуті міцва — до всякого доброго діла, похвальний вчинок.

Шафирович Эль Гершкович.

Автобиография.

События, связанные с пребыванием в гетто в 1941-1942 г.г.

Э. Шафирович Эль Гершкович родился 24 февраля 1932 г. в городе Момшев. Подольский Виленской области, Украина, в семье рабочего типографа, перенётчика Шафировича Герша Элевица, 1900 г.р. и Мотл маме Эль Моисеевны 1904 г. рождения - домохозяйки. Родители мои были религиозными, читали и писали, занимались не ивритом и идиш.

В 1938 г. у родителей родился брат Эфрун. До войны я перешёл во II класс средней школы.

22го июня 1942 г. мы ушли перебивать к сестре маме Хане Вайсман на ул. Царевны, 10 (недалеко). Отец остался перебивать в сварочнике. На рассвете фашисты бомбили город. Бомба попала в наш дом, 2^й этаж и бомба, на мощади Лешкева, и разрушила его. Брат отца Дикель и его жена Майка, наши соседи - побили там. Но отец остался жив, был ранен и контужен. Но счастью составило здоровье он призыву не подлежал.

Нас приютила у себя семья Вайсманов Льва Борисовича 1904 г.р. и Хань Моисеевны 1901 г. рождения и их сыновей Семён 1930 г.р. рожд. и Моисей 1934 г. рождения, а также мамы Эли и Хань моей бабушки Тубы Моисеевны Вайсманов, 1884 г. рожд. в старом деревянно-глиняном доме из 3^х комнат с просторным двором, строениями сараев и закусочными сараями. Всего нас оказалось 9 человек. Дядя Лев работал управомогающим по сбору налогов в городе и районе. В его распоряжении во дворе находились 2 лошади и повозка. Это знали в городе и жители соседних сёл района. Но счастью здоровью дядю Леву в армию не призывали.

Риск стремительно приближался. Родителям было принято решение эвакуироваться из города на двух повозках вместе с тремя своей дочка Исакья Шапша из 4^х человек. Всего нас 13 человек выехали в солёный поезд. Но к ночи пошёл сильный дождь. Мы укрылись в пустующем доме в селе Терновка. Утром продолжил путь. За поездом проезжали по грунтовой дороге, зашитой дождем. Слева - лесопосадка. Справа - кустарники и деревьями - шоссе на дорогу. Тихо. Кос приближающийся шум быстро появился грузовик. На капоте - красное пятнышко. Не сразу заметили на нём свастике в белом круге. В кузове стояли евреи, взрослые мужчины, женщины и дети. Для нас со страхом и сомнением очевидно, всего не было.

Немцы остановились на минуту и поехали дальше.

Машина скрылась за оврагом в том месте и примерно 2
Мужчины тут же повернули лошадей в посадку. Следы
невероятно яркая вода в коле на дороге... Между де-
ревьями мы не успели отъехать далеко. Но с дороги нас
уже видно не было. Оставившись. Дали корм лошадям -
горох на головы, и тут вернулся грузовик. Крики: "Куда ком
пир!" повторился 3 раза. Никакого ответа. Лошади не ржали.
В сумеречный лес концы не пошли. Нас берег всемогущий
Машина ушла. А мы очень осторожно двинулись проселочной
дорогой обратно. В дороге нас уже встретил гетто. Это были
юшцы, приехавшие к базару. Вот и писал и наши и, черт знает,
Вероятно базара - карьерная граница гетто, т.е. на базаре

можно было покупать, продавать, обмениваться с крестьяна-
ми. Выход из гетто грозит неминуемой реальной смертью.
Это был сентябрь 1942 года. Каждый день оккупации мы встречали и
провожаем в страхе расстрела на месте, у меня в концлагерь Петер
("веревка петля"), вожжами грабителей и насилья. Но как горел в
первые дни и месяцы оккупации массовые уничтожения шло.
Мы узнали не сразу, что евреи в Транснистрию - румынах,
несколько менее. Засели к евреям, воспринимали как инород-
и хаиари. Практически была уничтожена всякого типа. От него
умер мой дядя Коля Вайнштрауб. Его жена 2 дочери вместе
1942 года узнали в концлагерь Петер. Больше мы их не
видели никогда. События эти не забываются никогда,
но их трудно было вспомнить. В памяти жив один эпизод.

С первой зимой 1941/2 к соседним баракам (Чернухи, 8) крестьяне
из русского села Тимовы привели родственника Семёна Галагера,
Убий, сына учителя из села Борова (в 7 километрах). Немцы ввели
с местными жителями сожгли 120 евреев, заставили конать
ров и расстреляли, предвзято сильно оружие. Мама успела
шепнуть: "Галага!" и толкнула сына, как рубил его собой в дме.

Ночью он, босой, в нижней одежде по морозу добрался в Тимовы.
Я видел, как на его гребенке осталась дольшой клок волос, а
на герма, как шмель, шевелюре-високо и дико. Он горел до
освобождения, ушел на фронт. Вернулся и уехал на Урал, поймавшие
от Украины. В Боровке евреи больше не слышны.

Что не умереть с голоду, необходимо было преобразиться.
Отец ивдался переменить сигуры евреям, с которыми он мог
какая-то вливание, но это была лишь работа, а не работа. Моим
матери было нечем.

Всегда и прощали. Самодельный лев, который нам, если появля-
лась возможность. Но Тимовы были голодом. От стрессов и голода у
меня развилась гастрит. Лучшим боли в желудке.

Дядя Лева почиталась торговать керосином, необходимым для 3
общества, приловоченный пищи. Удивило "знакового" нащепе-
ского купил пол-бочки. Только начал крафовать, как поя-
вился "Крафавец" с рывенном-капраном. Ушел до полуночи,
увез бочку... Уже одним выходом из нащепеи была оставшая
нашущепеи крестован, остававшихся надевать, крестован на базар.

Но грозной оставалась опасность урона в Петру.
И вероятней всего, как профоран береть Ввешивки.
Глубокой осенью 1942. После шибкой ввешивки из берлов
Двестр. Вожа прибивали в сумерках ерешинкуто. Нашем
из нашего двора уже невозможно было уйти. Сосед из
двора №8 по ул. Цюрюны, Крамой дядя Мейр Каран вывозил
меня впереди себя на лошади поешинки. Мейр укре-
пел себя нах ему в левый бок. Нашей ввешивки дядя
раекравои - сзади. К счастью, рама оказалась кресту-
ской. Но мы очень опасались дальних кресту-
гованки. Нас мудро и смело защитил сосед-украинец
из дома №10 по ул. Цюрюны Павел Петрович Ввешивки.

Узнав об инциденте, он послал безкорней встать
на следующий день с одиноким. О чем они говорили
мне неизвестно. Но больше угроз и криставанки не было.
Очевидно, речь шла о том, что мы уже не несущий
день, шибкой свило думать о будущем.

Семья Ввешивки - его жена Александра и дети Майя 4 лет и
Коль 4 лет запомнились мне как молодые дядя Павлуша
1912, рождениа и тетя Саша 1918, рождениа на всю жизнь.

В 1944 году в их семье было уже пять детей. Их дом -
в глубине двора. В этом же дворе, но у дороги на вокзал
находилась флигель, где проживал брат Павла Петровича
Василий Петрович, 1920 г.р. с женой Ольгой, 1924 г.рождениа.

Украинцам и русским разрешалось и поощрялось проживание
в гетто. Павла Петровича со своим вайсманом и его семьей были
добрые соседи и деловые отношения. Павел Петрович тогда
работал водителем на грузовике. Он уже воевал. Но его часть
пока в оккупации. Работал он вернулся домой, где оста-
вался до 1944 года. В марте, после освобождения сразу пошел
в СМЕРШ, откуда вернулся в тот же день. Воевать не пошел. Но
использовался в каком-то смысле. По редкости мне не
известно. Братья Ввешивки и их жены были физически сильными,
здоровыми, но осторожными и муресовскими людьми.

Все четыре года оккупации они спасали нас,
человек из двух семей от верной смерти. Они старались
не рисковать своей жизнью в начале оккупации.

4

Большой сад Власюков не был отгорожен от старого сада Вайсманна. Нам было разрешено во время облав прятаться в яме под орехом. Её глубина в человеческий рост прикрывали низкие ветви. Но очень скоро им пришлось рисковать своими детьми и собой, скрывая нас в дворовых постройках и в доме при внезапных облавах. Это удавалось, пока был приврат Василий Петрович. У него машиниста паровоза, он на сквозняках заболел острым ревматизмом, болелыми мучительными. Но другой работы не было. И он устроился полицейским. Собираясь на облаву, он успевал своевременно сообщать о ней брату, значило - и нам. Его функция была ближе к бойзалу, откуда шла облава (он в том числе), там наши дома. Трунка устанавливалась у него перекрестить и выткнуть. Ольга прибегала к Лавру Петровичу за самогонкой. Слово "облава" успевало облетать наши дома. Еврейские соседские семьи спасались, кто куда смог убежать из дома, большей частью - успешно. В дом и сад Власюков - старших облава не ходила. Но осторожники Лавел Петрович и Александр всегда могли отказать, что знали о нашем нахождении под орехом в своём саду. Самогонка и закуска укрепляли знакомство с полицейским и канрамом - румвином, кароткемоном, табакером - серебром, каким он запомнился мне.

Приврате сада Василий Петровича Лавел Петрович, очевидно, не без оснований считал надёжным, пока приврат Василий.

Я могу сейчас предположить о некоторой взаимопомощи со стороны нашей семьи Власюкам. Помимо и вышних, Лавелки, которые нам давали Александр и Ольга Власюк. Только мне их кушать много не везло было.

В 1942 году Василий Петрович Власюк часто держал болел. У него не было ни денег, ни лекарств. Облава нагрянула в осенний день во главе с тем же канрамом - румвином. Они зашли сначала проверить Василия и застряли у него, у Лавелки. К Лавру Петровичу прибегала Ольга за самогонкой, облава! В саду наши шельма, укрепить не получилось. И Лавел Петрович показал нам на дворовые свои постройки, к себе.

Маму, бабушку и сестру он спрятав в доме на крыше. Канрамы всё же пришли в дом Лавел. Войки было мало, но они были встречены душой. Они наши слова и с закуской к Василию. На этот раз обошлось. Облава прошла в наши дома и дворы. Искани в каждом уголке. Но ведь нас там не было.

Взяли из дому, что оставалось и прилюдно.

В 1943 году Василий Петрович Власюк скончался.
Вероятно, кто-то донос о нашей возможности укрываться.

Но об очередной облаве Тавла Петровича предупредили друзья Василия. Осень. Всаду не спрятались. И Тавла Петрович снова решил спрятать нас, кого во дворе, а кого-то дома. Тете Хане Вайсман он велел лечь в постель и заставить её одеждой и подушкой каму. Кауран зашёл в дом. Все полицейских оставил у входа. Высокую постель вызвали поозрение и была тут же разворожена. У тети Хань были сняты ковчег и серебряски. Из сараю я слышал, как Тавло крикнул Александру: "Не пускай сюда Леву!" Он был спрятан в каваровке рядом. Как я понял позже, было совершено нападение Каураном. На этом он успокоился и ушёл с полицейскими без дальнейших поисков. Об этих событиях при нас, детях никто из взрослых не говорил позже.

В марте 1944г. немецко-фашистские обозы пошли на наш путь через Могилёв-Богословский к мосту на Днестре. Он находился в километре от наших домов.

Ранним утром мы увидели на Озаринской горе очередной обоз. Через полчаса он подошёл к нашей улице. Мы убежали из дому и спрятались, где усели. Озверевшие жёсобои убили всё же соседа Николая Садовского у нас во дворе.

Мост через Днестр был взорван вместе с обозами. И через день нас освободили танки Советской Армии.

После войны наши семьи оставались дружными соседями. Мне было интересно наблюдать, как ремонтирует колеса, мотор автомашины Тавла Петровича. Уважение и любовь к нему и Александру Власюк у меня осталась навсегда.

В 1951 году я уехал в Ленинград учиться. Но семьи наши оставались соседями. Мне хотелось обавить Власюкам колесную память. И я привёз им в подарок инерционную расширительную колесную головку для сада. Она им понравилась.

Кроме меня были спасены от верной гибели мои родители и сестра, ныне покойные:
Исафирович- Ферит Элевич, Исафирович Эдмонсович,
Исафирович Эсфирь Фериевна. А также семья

сестры моей мамы: Вайсман Хаана Моисеевна, Лев Борисович, двоюродные братья Семен Львович и Моисей Львович, моя бабушка по маме Вайнтрауб Туба Моисеевна.

Ныне в живых остались только Вайсман Семен Львович, проживающий с семьей и внуками в Лисаго ЕМВ, и Вайсман Моисей Львович, проживающий с семьей и внуками в г. Штутгарт, Германия.

Считаю необходимым отметить обстоятельства моего позднего обращения в Музей Эз Вамет.

Как только я узнал о статусе "Габедник мира", то в очередной приезд к родителям "президент Габну Петревицу Власюку написал свои воспоминания и издал книгу. Однако он как истинный, классический иудей, который всегда с юности отвечал мне по-иному, а особенно серьезно: "Эйх вейт нисит!" Я настаивал и добился о Львович и гости этого званья. В ответ: "Эйх бэит г'эйх, Эйх м'эйх нисит вил варф мейх нисит!" Я не понял, почему. Он подумал "Ди зейт вус с'е тит зейх арбейт вилз!"

Моя тетя Мария еврейской породы слышалась возмущенно, что он оберегает себя и семью от кобых взрывов и упрямых антисемитов. Мол, "Кого и зачем ты спасал?"

Не сразу звание "Габедник мира" начали присваивать именованно тем, кто его заслужил.

К счастью и мудро процедура присвоения этого звания несколько упростилась.

В Мотшев-Торавске установлен неравноименный как "Габедник мира". На нем написано 27 имен. Хотелось верить, что там появятся еще сотни имен наших спасителей. Это уже удалось встретить в Олеш. Но наметник будет служить укреплению дружбы и взаимопонимания евреев, украинцев, русских и других людей, кричащих к спасению.

И евреи диаспоры делают все, от них зависящее, чтобы вспомнить и не забыть г'ейх потомков эти имена и события. Безусловно, все это возможно только благодаря государству Израиль и его международному авторитету.

Завдання

12 сентября 2003г.

Вашин